

סוג הבחינה: בגרות

מועד הבחינה: חורף תשע"ז, 2017

מספר השאלון: 573

נספחים: נספח א לשאלה 2 (מפה)

נספח ב לשאלה 6 (מדרש תמונה)

גאוגרפיה — אדם וסביבה

ארץ-ישראל והמזרח התיכון

2 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	—	גאוגרפיה של ארץ-ישראל	—	(28×2)	—	56 נקודות
פרק שני	—	גאוגרפיה של המזרח התיכון	—	(22×2)	—	<u>44 נקודות</u>
	—	סה"כ	—		—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש:

(1) אטלס אוניברסיטאי חדש, הוצאת יבנה, משנת 1993 ואילך

(ללא המילון למונחי הגאוגרפיה).

(2) אטלס כרטא — פיזי, מדיני, כלכלי, חברתי, משנת 1993 ואילך.

(3) אטלס כרטא אוניברסלי.

(4) אטלס ישראל החדש — האטלס הלאומי מהדורת 2008.

(5) מפה של ארץ-ישראל 1:250,000.

(6) מפה גאולוגית של ארץ-ישראל 1:250,000 או 1:500,000.

ד. הוראה מיוחדת: כדי להמחיש את תשובותיך היעזר בסרטונים, חתכים וגרפים, לפי הצורך.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמוחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

/המשך מעבר לדף/

השאלות

פרק ראשון — גאוגרפיה של ארץ-ישראל (56 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 1-7 (לכל שאלה — 28 נקודות).

בשאלות שבחרת ענה על כל הסעיפים (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

1. חקלאות

- א. בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על גודל השטח החקלאי המעובד בישראל ועל התפוקה החקלאית בשנים אחדות. עיין בטבלה, וענה על השאלה שאחריה.

שטח חקלאי מעובד ותפוקה חקלאית בישראל

השנה	שטח חקלאי מעובד (באלפי דונם)	תפוקה חקלאית (במיליוני ש"ח)
2000	4,204	14,038
2005	2,957	16,694
2010	2,832	17,828

- (1) ציין את מגמת השינוי של גודל השטח החקלאי המעובד ואת מגמת השינוי של התפוקה החקלאית בישראל בשנים המוצגות בטבלה. (2 נקודות)
- (2) הסבר גורם אחד לכל אחת מן המגמות שצינת (סך הכול — שני גורמים). (8 נקודות)

- ב. בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על כמות הייצור בענפים חקלאיים נבחרים בישראל בשנים אחדות. עיין בטבלה, וענה על השאלה שאחריה.

כמות הייצור בענפים חקלאיים נבחרים בישראל

כמות הייצור (באלפי טונות)			השנה
זיתים	פרי הדר	ירקות	
41.5	1,506	1,085	1990
56.0	742	1,183	2000
73.5	608	1,447	2010

- בחר בענף חקלאי אחד שחלה ירידה בכמות הייצור שלו, ובענף חקלאי אחר שחלה עלייה בכמות הייצור שלו, והסבר גורם אחד לירידה או לעלייה בכל אחד מן הענפים שבחרת (סך הכול — שני גורמים). (10 נקודות)

- ג. בשנת 2015 החליט שר החקלאות להתיר ייבוא של ירקות פטורים ממכס מירדן וממדינות נוספות.

הצג נימוק אחד בעד החלטה זו, ונימוק אחד נגד החלטה זו. (8 נקודות)

2. מערכת שברי הבקע הסורי-אפריקני

א. ציין את השמות של שתיים מיחידות הנוף (אזורים / חבלים) בישראל שבהן עוברת מערכת שברי הבקע הסורי-אפריקני. (6 נקודות)

ב. הסבר את התהליך הגאולוגי שיצר את מערכת שברי הבקע הסורי-אפריקני בישראל. (8 נקודות)

ג. בנספח א מוצגת מפה המתארת את רמת הסיכון לרעידות אדמה בישראל. עיין בנספח וברשימה של שמות הערים בישראל שלפניך, וענה על שני התת-סעיפים.

רשימת הערים בישראל:

— נצרת

— הרצלייה

— אילת

(1) סדר את הערים על פי רמת הסיכון לרעידות אדמה — מרמת הסיכון הגבוהה לנמוכה, והסבר את הגורם להבדל בין רמות הסיכון של ערים אלה. (9 נקודות)

(2) ציין דרך אחת שבאמצעותה מדינת ישראל נערכת לאפשרות שתתרחש רעידת אדמה. (5 נקודות)

/המשך בעמוד 4/

3. תחבורה

קרא את הקטע שלפניך, וענה על הסעיפים א-ג שאחרינו.

חברת הניווט וייז (waze) השיקה מיזם חדש בישראל – החברה תקשר בין נהגים שנוסעים לעבודתם בכל יום לבין אנשים שמעוניינים להגיע לאותו יעד. אנשים אלו ישתתפו בהוצאות הדלק והבלאי של הרכב. הנהגים יוכלו להציע רק שתי נסיעות ביום, ולא יוכלו להתפרנס מן השירות החדש. (מתוך אתר NRG)

א. הסבר בעיה אחת בתחום התחבורה היבשתית שמיזם זה עשוי לפתור. (8 נקודות)

ב. לפניך רשימה של בעלי עניין שמיזם זה יכול להשפיע עליהם.

בחר בשניים מבעלי העניין שברשימה, וכתוב טיעון אחד בעד או נגד המיזם שעשוי לטעון כל אחד מהם (סך הכול – שני טיעונים).

רשימת בעלי עניין במיזם:

— יוֹמָם

— נהג מונית

— השר להגנת הסביבה

— שר התחבורה והבטיחות בדרכים

(10 נקודות)

ג. נוסף על הבעיה שהסברת בסעיף א, תאר שתי בעיות בתחום התחבורה היבשתית בישראל.

(10 נקודות)

4. פסולת מוצקה

א. על פי החלטה של הממשלה משנת 1993, הוקמו בישראל מטמנות מוסדרות לסילוק פסולת.

הסבר שני יתרונות של מטמנות מוסדרות לסילוק פסולת, הנוגעים לתחום איכות הסביבה. (10 נקודות)

בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על כמות הפסולת המוצקה ועל מספר המטמנות בישראל. עיין בה, וענה על שני הסעיפים ב-ג שאחריה.

פסולת מוצקה והטמנתה בישראל בשנת 2010

מספר המטמנות לפסולת מוצקה	כמות הפסולת (טונות/יום)	המחוז
3	2,405	צפון
2	1,717	חיפה
3	3,767	מרכז
0	2,059	ירושלים
0	2,439	תל אביב
4	2,074	דרום

(מתוך האתר של המשרד להגנת הסביבה)

ב. (1) ציין מהו המחוז שכמות הפסולת המוצקה שבו היא הגדולה ביותר בישראל.

הסבר מדוע. (5 נקודות)

(2) ציין מהו המחוז שמספר המטמנות שבו הוא הגדול ביותר, והסבר שני גורמים למספר

הרב של המטמנות במחוז זה. (8 נקודות)

ג. במחוז ירושלים ובמחוז תל אביב אין מטמנות לפסולת מוצקה.

תאר חיסרון אחד של שינוע הפסולת הנוצרת במחוזות אלה למטמנות במחוזות אחרים.

(5 נקודות)

/המשך בעמוד 6/

5. מטרופולין תל אביב – אטלס ישראל החדש

א. עיין במפה ז – **מרכזי פעילות ראשיים בתל אביב-יפו 2007**, עמוד 85 באטלס ישראל החדש.

על פי המפה, הסבר שלושה גורמים התורמים להתפתחות המע"ר המטרופוליני (בהתהוות). (15 נקודות)

קרא את הקטע שלפניך מתוך השיר "גן השקמים" מאת יצחק יצחקי, וענה על הסעיפים ב-ג שאחרי.

גידלה תל אביב מסביבה פרוורים
הכול בה תוכנן ונבדק.
נבנו בה כבישים נשכחו השקמים
והלבין אז ראשם מאבק.

הכול כאן נבנה בקצבו של הדור
חנויות ובתי שחקים*
אך רק אם נפנה מבטנו אזור,
ניזכר בשקמים ירוקים.

ב. על פי השיר, תאר שתי תופעות מתחום הגאוגרפיה העירונית שהתרחשו במטרופולין תל אביב. (8 נקודות)

ג. הצג גורם אחד לבניית "בתי שחקים" במטרופולין תל אביב. (5 נקודות)

* בתי שחקים – בניינים רבי קומות.

6. קיבוץ – מדרש תמונה

בנספח ב מוצג תצלום אוויר של קיבוץ עין השופט שברמות מנשה, שצולם בעשור האחרון.

עיינ בתצלום, וענה על שלושת הסעיפים א-ג.

א. תאר שינוי אחד שחל במאפייני הקיבוץ המסורתי ובא לידי ביטוי בתצלום. (8 נקודות)

ב. תאר שני שינויים נוספים שחלו במאפייני הקיבוץ, שאינם באים לידי ביטוי בתצלום.

(12 נקודות)

ג. במדינת ישראל יש מחלוקת אם לאפשר שינוי בשימושי הקרקע שבקיבוצים: מקרקע

שמיועדת לחקלאות לקרקע שמיועדת למגורים ולמסחר. אחדים טוענים כי יש לאפשר

שינוי זה, ואחרים טוענים כי אין לאפשר שינוי זה.

הצג נימוק אחד לכל אחת מן הטענות (סך הכול – שני נימוקים). (8 נקודות)

שים לב!

שאלה 7 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר: "אנו משמרים את מה שאנו אוהבים: בעקבות תמ"א 9 ותמ"א 21" מאת אלישע אפרת.

7. מאמר – "אנו משמרים את מה שאנו אוהבים: בעקבות תמ"א 9 ותמ"א 21"

א. על פי המאמר, הסבר שתי מטרות של שימור אתרים. (18 נקודות)

ב. הסבר כיצד העקרונות של פיתוח בר־קיימה מיושמים באמצעות שימור אתרים.

(10 נקודות)

פרק שני — גאוגרפיה של המזרח התיכון (44 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 8-12 (לכל שאלה — 22 נקודות).
בשאלות שבחרת ענה על כל הסעיפים (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

8. מאפייני המזרח התיכון

- א.** לפניך רשימת מאפיינים של מדינות במזרח התיכון.
בחר בשניים מן המאפיינים, והסבר שתי השפעות של כל אחד מהם על החברה או הכלכלה במזרח התיכון (סך הכול — ארבע השפעות).
- אקלים מדברי
 - מורשת עותמנית
 - לאום ערבי ושפה ערבית
- (14 נקודות)
- ב.** בחר בשניים מן המאפיינים שבסעיף א, והסבר מדוע יש קושי להגדיר את תחומי המזרח התיכון, על פי כל אחד מן המאפיינים שבחרת.
(8 נקודות)

9. הנפט במפרץ הפרסי

- א.** הסבר שתי סיבות שבזכותן המפרץ הפרסי הוא האזור העיקרי בעולם להפקה ולייצוא של נפט. (8 נקודות)
- ב.** בריאיון לרשת הטלוויזיה אל-ערבִיָּה אמר שר ההגנה של ערב הסעודית: "יש אצלנו מצב של התמכרות לנפט".
הסבר את הקושי שהעלה שר ההגנה של ערב הסעודית, והצג שתי דרכים שבאמצעותן ערב הסעודית מנסה להתמודד עם קושי זה. (14 נקודות)

10. ערים

א. לפניך ארבעה זוגות של ערים במזרח התיכון:

— **הופוף (אל־הפוף)** בערב הסעודית — **כִּיְכוּךְ (כִּרְכוּכ)** בעירק

— **בגדד** בעירק — **אֶסּוֹן (אֶסּוּאן)** במצרים

— **איספנדרון** בטורקיה — **אנטליה** בטורקיה

— **איסמעילייה (אל אסמעילייה)** במצרים — **איסטנבול** בטורקיה

עיין באטלס. בחר בשני זוגות ערים, והסבר גורם מיקום אחד המשותף לשתי הערים

בכל אחד מן הזוגות שבחרת (סך הכול — שני גורמי מיקום). (14 נקודות)

ב. ערים אחדות במזרח התיכון משגשות בגלל חשיבותן הדתית.

ציין את השמות של שתיים מן הערים האלה, והסבר מהי החשיבות הדתית של כל אחת מהן.

(8 נקודות)

11. הכפר המצרי

א. לפניך רשימת מאפיינים של רבים מן הכפרים במצרים.

בחר בשניים מן המאפיינים שברשימה, וענה על שני התנ"סעיפים.

רשימת המאפיינים:

— השטח החקלאי הממוצע של החקלאי קטן

— היעדר טכנולוגיה חקלאית

— המלחת קרקעות

— איכות ירודה של מים לשתייה

(1) הסבר את הגורם לכל אחד מן המאפיינים שבחרת. (7 נקודות)

(2) תאר את ההשפעה של כל אחד מן המאפיינים שבחרת על תושבי הכפר. (7 נקודות)

ב. בעשורים האחרונים יזמו מנהיגי מצרים רפורמות בכפרים בתחום החקלאות

(רפורמות אגרריות), ועודדו יוזמות לפיתוח הכפרים.

תאר שתי תמורות שחלו במאפייני הכפר המצרי בעקבות הרפורמות והיוזמות האלה.

(8 נקודות)

שים לב!

שאלה 12 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר "המזרח התיכון על 'קו פרשת המים' – כיצד מונעים עימותים אלימים במזרח התיכון על אף בעיית המחסור במים" מאת טוני אלן. המאמר לקוח מן הספר **המזרח התיכון בפתח המאה ה-21 – מבחר מאמרים בגיאוגרפיה לחטיבה העליונה**.

12. מאמר – "המזרח התיכון על 'קו פרשת המים'"

- א. (1)** הסבר מה הם "מים וירטואליים". (5 נקודות)
- (2)** כיצד "מים וירטואליים" מסייעים לפתור את בעיית המחסור במים במדינות המזרח התיכון? (6 נקודות)
- ב. (1)** לפי מחבר המאמר, כתוב מהו סדר העדיפויות הכלכלי שיש לנקוט כדי להתמודד עם המחסור במים. (6 נקודות)
- (2)** הסבר מדוע מדינות המזרח התיכון מתקשות לנהוג על פי סדר העדיפויות הזה. (5 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך